

Vitenskapskomiteen for mattrygghet
Norwegian Scientific Committee for Food Safety

**Trygg mat og kosmetikk, friske dyr og planter
forutsetter
forskning, kartlegging og overvåkning**

Hovedkomiteen i Vitenskapskomiteen for mattrygghet

20. mars 2014

Innledning

VKM leverer vitenskapelige risikovurderinger, nytte- og risikovurderinger og forskningsoppsummeringer innenfor Mattilsynets forvaltningsområde. VKM utfører også miljørisikovurderinger av genmodifiserte organismer for Miljødirektoratet.

Uavhengig av fagområde innebærer alle vitenskapelige arbeider fra VKM en grundig gjennomgang, sammenstilling og vurdering av vitenskapelig kunnskap og data. Bakgrunn for vurderingene er primært forskningsresultater publisert i vitenskapelige tidsskrifter, risikovurderinger fra nasjonale eller internasjonale organer, kostholdsundersøkelser, analyseresultater fra kartlegging og overvåking m.m.

Tilgang på forskningsresultater av høy kvalitet og god kunnskap om norske forhold gir bedre risikovurderinger med mindre usikkerhet og sikrere konklusjoner.

I denne rapporten oppsummerer VKM behov for forskning, kostholdsdata, kartlegging og overvåking av norske forhold som vi mener er nødvendig for kunne gi solide og gode risikovurderinger som skal ivareta norske forbrukere og som har betydning for norsk matindustri og mateksport.

Forskning

Helse og trygghet er verdiskapning

Risikovurderinger og nytte- og risikovurderinger baserer seg på forskningsresultater. VKM er derfor helt avhengig av at det drives målrettet forskning innenfor alle områdene VKM dekker. Mye av forskningen på matområdet som er relatert til mattrygghet, helse og miljø foregår i andre land. Det er imidlertid avgjørende at det finnes forskning som tar vare på lokale og regionale forhold og forskjeller. Forskning i andre land er ikke alltid relevant. For eksempel er dyrkning av hvete på prærien i USA svært forskjellig fra norske forhold. Norge har også en stor og viktig sjømatnæring, og dermed et ansvar for å sikre at sjømaten er trygg og sunn.

VKM mener at mattrygghet, helse og miljø bør være sentrale temaer i forskningsprogrammer og forskningsprosjekter der målet er utvikling av matproduksjon og matprodukter. Dette er viktig både for å sikre sunn og trygg mat og friske dyr og planter i norsk matproduksjon.

Under VKMs arbeid avdekkes det stadig områder hvor det er behov for mer kunnskap. VKM utarbeider årlig en rapport der vi påpeker de mest sentrale og høyest prioriterte forskningsbehovene.

Kartlegging og overvåking

Tilgangen på data er avgjørende for å kunne vurdere risiko knyttet til mattrygghet. Uten analysedata er det ikke mulig å vurdere hvordan næringsstoffer, fremmedstoffer og smittestoffer i mat og fôr påvirker mennesker og dyr. Siden matvaner og fôringsstrategier er i konstant endring, er VKM avhengig av tilgang til oppdaterte data om norsk kosthold og data som viser innhold av ulike stoffer i mat og dyrefôr, sykdom og helsetilstand hos dyr, og generelle produksjonsdata fra matproduksjon. Dataene må være lett tilgjengelige og i et format som gjør at de lett kan brukes.

Norge har i dag ikke god nok oversikt over hvilke norske data som finnes og dataene er spredt rundt i mange databaser. VKM ser det som svært viktig at arbeidet med å få åpne og gode databaser styrkes og prioriteres.

1 Behov for forskning

De overordnede forskningsbehovene som er avdekket i perioden 2010-2014 kan deles inn i kategoriene matproduksjon, helse og miljø.

1.1 Matproduksjon

Norsk matproduksjon er under endring. Akvakulturproduksjoner viser en meget sterk økning, fisket holder et stabilt og høyt nivå. I landbruket går utviklingen fra små enheter med husdyr til store besetninger og automatiserte systemer. Foredling og bearbeiding skjer oftest i svært store enheter og i mange tilfeller også i utlandet. Dette stiller krav til ny kunnskap på mange områder. For VKM er det særlig viktig at forskning innenfor følgende områder og temaer prioriteres:

Akvakulturproduksjon

Nye fôrtyper, og effekter på fisk, miljø og human helse.

Dødelighet og tap av fisk - årsaker og sammenhenger.

Sykdomsbekjempelse i akvakulturproduksjon.

Fiske

Fiskevelferd i fiske og fangst.

Miljøgifter i det marine økosystem.

Hygiene i fangst, transport og bearbeiding.

Husdyrproduksjon

Innholdet i fôr, inkludert nye typer fôr, og betydning for helse, produksjonseffektivitet, produktkvalitet og ernæringsmessig sammensetning i animalske produkter.

Nye infeksjoner, «emerging risks», som et resultat av nye driftsformer og klimaendringer.

Strukturendringene i landbruket – konsekvenser for dyrehelse, dyrevelferd og mattrygghet.

Planteproduksjon

Utvikle klimamodeller for å kunne si noe om hvordan klimaet kan påvirke planteproduksjon, plantehelse og skadegjørere.

Kunnskap om spredning av planteskadegjørere og utvikling av metoder for å kunne påvise nye planteskadegjørere.

1.2 Helse

Hva får vi i oss av næringsstoffer, fremmedstoffer, smittestoffer, parasitter og allergener?

Hvordan samspiller disse og hvilken betydning har dette for helse?

Det er viktige spørsmål. Det må rettes et spesielt fokus mot norsk matproduksjon og import fra regioner med mangelfulle reguleringer og overvåkinger, og tas hensyn til hele befolkningen.

Det er behov for økt kunnskap om sammenheng mellom smittestoffer i dyr og menneskers helse.

Har stoffer i kosmetikk, kroppspfleieprodukter og emballasje negative helseeffekter?

1.3 Miljø

Det er behov for mer kunnskap om miljørisiko ved bruk av plantevernmidler og genmodifiserte organismer under norske forhold, inkludert skjebne i miljøet.

Det er behov for mer kunnskap om etablering av nye organismer i norsk natur.

2 Behov for kartlegging og overvåkning

Risiko vurderes ved å se på sannsynligheten for at en skade inntreffer som følge av en bestemt fare og alvorlighetsgraden av denne skaden. Kostholdsundersøkelser og næringsstoff- og fremmedstoffdatabaser er nødvendige verktøy for å kunne gjøre nytte- og risikovurderinger på matområdet. Biomarkører, biobanker og helseregistre knyttet til kostholdsundersøkelsene trengs for bedre å kunne forstå sammenhenger mellom kosthold og helse.

Kostholdet, måltidsmønsteret og matproduksjonen er i stadig endring. Det kommer nye matvarer, og noen produksjonsmetoder tas i bruk mens andre forsvinner. Norge er blant verdens største eksportører av sjømat. Vi har et spesielt ansvar for å ha god dokumentasjon på denne produksjonen.

2.1 Databaser

VKMs vurderinger gjøres for den norske befolkning og av norsk mat til eksport. Det bør etableres databaser på næringsstoffer og fremmedstoffer som muliggjør en helhetlig tilnærming til eksponeringsberegninger på matområdet. Allerede eksisterende databaser må samordnes og kontinuerlig oppdateres.

Det bør etableres databaser over all produksjon av fullfôr til norske produksjonsdyr (husdyr og fisk). Databasen bør inneholde ingrediensliste og sammensetning, inkludert analysedata på uønskede stoffer og næringsstoffer.

2.2 Data fra kartlegging og overvåkning

Det er behov for produksjonsdata ved dyreproduksjon knyttet til anlegg og lokalitet, medikamentell behandling, forbruk av fullfôr, og helse/dødelighet.

For fiske og fangst er det behov for kunnskap om innhold av uønskede stoff i villfanget norsk sjømat, og produksjonsdata.

Det er behov for jevnlig overvåking av maten vi spiser med tanke på, innhold av næringsstoffer, andre bioaktive stoffer, smittestoffer, fremmedstoffer og forbudte stoffer.

2.3 Kostholdsundersøkelser

Det er behov for kontinuitet og optimalisering av de landsdekkende kostholdsundersøkelsene. Alle aldersgrupper bør undersøkes med 5-10 års intervaller. Det er nødvendig å tilpasse kostholdsundersøkelsesmetodene slik at de fanger opp både matvaner og matvarer som inneholder stoffer av helsemessig betydning.

3 Myndighetenes satsinger

Det er en rekke stortingsmeldinger hvor det pekes på områder som bør prioriteres når det gjelder forskning, og mange av forskningsbehovene VKM peker på faller inn under disse. Noen eksempler følger nedenfor.

Meld. St. 34 (2012–2013) «God helse – felles ansvar»

I kapittel 3.3.3 står det blant annet at «Kunnskap om innholdet av uønskete fremmedstoffer i mat og drikkevann og hvordan ulike miljøforhold og innsatsfaktorer i matproduksjonskjeden kan påvirke innholdet, er avgjørende for å kunne innføre effektive tiltak for å unngå at matvarer som ikke er trygge, kommer ut til forbrukerne. Som en betydelig sjømatnasjon har Norge et særlig ansvar for å sikre tilstrekkelig og oppdatert dokumentasjon på dette området.».

I kapittel 3.3.5 står det blant annet at «Det er behov for å kunne vurdere ulike stoffers virkning, alene eller sammen med andre stoffer, og å se tilførsel fra ulike kilder og ved ulike eksponeringsformer i sammenheng. Det er spesielt viktig med innsats overfor barn og unge».

I kapittel 6.1.1 står det blant annet at «Målsettingen er bedre koordinering av datainnsamlingen, mer regelmessig innsamling av data, mer gjennomarbeidet metodikk og mer standardiserte spørsmål».

Meld. St. 9 (2011-2012) «Velkommen til bords»

I kapittel 11.4.1 står det blant annet at «Med utgangspunkt i dagens og framtidens utfordringer i landbruks- og matsektoren, ser Landbruks- og matdepartementet særlig behov for å prioritere forskningsmidler til følgende innsatsområder:

- bærekraftig produksjon av nok og trygg mat for å møte nasjonale utfordringer på matområdet
- klima, herunder utslippsreduksjoner, tilpasninger, samt fornybar energi
- innovasjon og konkurransevne i landbruks- og matsektoren
- kunnskapsutvikling for forvaltningen».

Meld. St. 22 (2012–2013) «Verdens fremste sjømatnasjon»

I kapittel 4.1 står det blant annet at «Forskningbasert kunnskap er avgjørende for å løse forvaltningsmessige utfordringer og legge til rette for verdiskaping. Forskning, analyse og overvåking er grunnleggende elementer i en fremtidsrettet sjømatpolitikk og er derfor vektlagt i alle kapitlene i denne meldingen».

St.meld. nr. 30 (2008-2009) «Klima for forskning»

I kapittel 8.1 står det blant annet at «Endrede klimaforhold vil skape helt nye rammebetingelser for norsk matproduksjon og krever ny kunnskap på mange områder. For Norges del kan lengre sesong, nye arter og utvidet produksjonsareal gi nye muligheter og økt verdiskaping. På den annen side kan det føre til at nye skadedyr og plante- og dyresykdommer etablerer seg. Økt handelsvirksomhet krever også forsterket kunnskap og beredskap på dyre- og plantehelsen. Kunnskap om sykdommer som smitter mellom dyr og mennesker er viktig for mattryggheten. Samtidig understreker undersøkelser at forbrukeren i større grad enn tidligere er opptatt av og interessert i informasjon knyttet til mattrygghet generelt, helseeffekter av mat, produksjonsmetode, etikk og miljø. Det bør derfor legges opp til økt forskning og dokumentasjon for utnyttelse av verdiskapingspotensialet knyttet til denne samfunnsutviklingen».